

ПРИКАЗИ И ОСВРТИ

ОСВРТ НА 46. РЕВИЈУ ФИЛМСКОГ СТВАРАЛАШТВА ДЕЦЕ И ОМЛАДИНЕ СРБИЈЕ

Већ деценијама уназад, по завршетку или при крају школске године, одржава се смотра на којој деца и млади филмски ствараоци имају прилику да међусобно и за јавност прикажу своја остварења настала у претходећем годишњем циклусу. Организатор смотри је Центар аматерског филма Србије, па је и ове године од 21. јуна започета 46. *Ревивија филмског стваралаштва деце и омладине Србије*, која је, као и током претходних петнаест година, одржана у сарадњи са Југословенском кинотеком до 24. јуна у Сали „Динко Туцаковић“ Музеја Југословенске кинотеке, у Косовској 11 (укључујући и пратеће и специјалне пројекције, као и ретроспективе). Организациони одбор ревије сачињавали су председник Владимир Анђелковић, а уз њега и Петар Ајдуковић, Весна Голубовић, Бранислав Богдановић, Љубиша Даниловић, Богосав Симић, Дејан Масл и Драгиша Крстић, док су одлуке о наградама донели чланови жирија у следећем саставу: председник Миодраг Новаковић, драматург, те чланови Снежана Трстењак, магистар дигиталних уметности и редитељ анимираних филмова, Радослав Владић, директор фотографије и шеф Катедре камере на Академији уметности (члан Европске филмске академије), др Марко Стојановић, етнолог-антрополог, музејски саветник Етнографског музеја, Градимир Стојковић, књижевник и филмски педагог, Зоран Стефановић, сценариста и продуцент, и Страхиња Савић, редитељ и докторанд на Теорији филмске уметности. Према структури целокупне манифестације, укључујући све пратеће програме, филмска остварења се деле у две старосне категорије: до 15 година – деца, и омладина у распону од 15 до 19 година, па су и све награде опредељене према таквом одређењу, што значи да је на 46. Ревивији жири доделио Grand Prix најбољим дечјим и омладинским остварењима, а потом и прве, друге и треће награде за филмове, награде за најбољи сценарио (или идеју), камеру, монтажу, тон (или тонску пратњу) и режију, са посебним наградама за најуспешнији клуб и најуспешнијег ментора. Етнолошко-антрополошко друштво Србије доделило је награде *За најбољи антрополошки приступ у дечјем стваралаштву* и *За најбољи антрополошки приступ у омладинском стваралаштву*, а Етнографски музеј у Београду – награде *За савремени поглед у традиционалну културу из дечјег стваралаштва* и *За савремени поглед у традиционалну културу из омладинског стваралаштва*.

Говорећи о томе на који начин су смотре дечјег и омладинског стваралаштва интегрисане у најшире поље антрополошког учешћа у активном обликовању друштвено-културног окружења савремене Србије, на првом

месту треба поменути већ традиционално учешће етнолога (музејских стручњака у оквиру заштите културног наслеђа) у одлукама жирија. Следствено иницијалном учешћу на 40. Ревизији пре више од половине деценије, при целокупној организацији сваке од следећих смотри, антрополошко-музеолошки „поглед искоса“ показао се као квалитетан помак у односу на превасходну научну, стручну и педагошку призму филмских, потом научника стручњака из области медија и комуникације, као и педагога из различитих области рада са децом и младима. Сарадња на таквом нивоу допринела је томе да квалитет и квантитет годишњих филмских продукција приказаних на смотрама указује и на садржаје и релације тема везаних за културу и културно наслеђе, а шире посматрано – и на уметничко виђење нових генерација оног окружењу у коме живе и сазревају. На тај начин уобличени и представљени (разнолики) ставови показали су се подобним да омогуће – на другом нивоу разумевања и разматрања – друге могуће правце у сарадњи етнолога / антрополога, поготово музејских стручњака, са педагозима и ентузијастима који се баве дечјим и омладинским филмом. У прилог таквом напретку говори вишестрано исказана добра воља за размену мишљења, како чланова жирија, тако и људи из Организационог одбора, што је резултирало сагласношћу да међу већ институционализованим, превасходно према филмским критеријумима дефинисаним наградама, своје место заузму награде Етнографског музеја и Етнолошко-антрополошког друштва (за филмове у обе старосне категорије), које се уручују већ неколико година.

У прилог томе да смотра већ неколико година остварује вишеструке резултате, усмерене превасходно ка томе да циљне групе младих стваралаца, путем ока камере, у свом непосредном животном миљеу препознају неке од параметара на основу којих се гради и одржава идентитет, говори дискурс младог филмског ствараоца о томе да „овогодишњи филмови Ревизије се, као и сваки (филмски) текст, могу посматрати кроз призму редитељских или драматуршких поступака, као и шире, теоријски, кроз културолошко-социолошке архетипе, који нас воде ка студијама сећања, теоријама идентитета, итд.“¹ Знајући да у категорији дечјег стваралаштва значајну спону између процеса учења и остваривања креативног потенцијала на основу усвојених вештина уобличавања филмске приче представљају личност, искуство и образовање ментора, менторски приступ бива неизоставна карика у ланцу настанка дечјих филмова. Рад усмерен ка уобличавању филмских целина посвећених разради ставова најмлађих циљних група стваралаца о њиховом

¹ Поглед на 46. смотру сачињен је на основу увида у остварења из обе старосне категорије, потом на основу рада у жирију, као и по основу ставова насталих у свестраној размени мишљења, а напослетку – и заједничке потребе једног филмског ствараоца и будућег научног радника у области филмске уметности – Страхиње Савића, и једног музејског стручњака и антрополога, који се већ годинама на различите начине бави етнолошким филмом – Марка Стојановића. Услед тога и ради боље прегледности, осврт је уобличен (тио је већ формат) тако да су ставови Страхиње Савића преузети из његовог ауторског текста датог у каталогу смотре, и због тога су стављени под наводнике.

непосредном и ширем културном окружењу, као и о идентитету израженом путем препознавања, условно речено, система вредности традиционалних заједница, те њиховог некадашњег, али и савременог (уколико још постоји!?) хабитуса, значајан је у оквирима програма 46. Ревиије и због тога што је прошлогодишња ревија садржала посебан програм *Филмови ментора Милоша Раџића (Равни)*, при чему су, такође, сви приказани филмови у одређеном обиму и квалитету били посвећени традиционалном начину живота и системима вредности локалне заједнице, у којој ментор обавља свој просветно-педагошки рад. Управо стога је значајно то што се у оквирима менторског приступа најмлађим категоријама филмских стваралаца одржава, рекло би се, већ установљени континуитет у препознавању елемената културног наслеђа, па треба навести како су „у дечјој селекцији, нови 'гости' овогодишње ревије (...) филмови о обичајима у селу Селевац. Из њих читамо да је и менторки и деци играње филмом било подједнако забавно као и проучавање старих, скоро ишчезлих обичаја. У времену када смо (са разлогом) бомбардовани причама о селу које умире и људима који беже из истога, ови филмови на престонички фестивал доносе освежавајућу радост и подсећање на богат колективни идентитет.“ Напоследку, значај менторског рада у основним школама у селима Равни и Селевац потцртан је на најбољи начин наградама Етнографског музеја – прошле године ауторском филму у Равни, а ове године филмовима групе аутора из Селевца.

Говорећи надаље у прилог значају менторског приступа, треба неизоставно рећи и то да је све упадљивије раздвајање свакодневица у различитим друштвеним срединама – онима које на једној страни још увек баштине (иако су у питању трагови) елементе и контекст културних вредности традиционалних сеоских заједница, а на другој (донекле некритички) преузимају тековине глобалне информатичке цивилизације – допринело томе да су ментори и ствараоци који долазе из урбаних целина били усмерени на својеврстан приступ Другом као извору инспирације и, уједно, филмовима као резултату креативне интерпретације. Антрополошки Други био је присутан, у мањој или већој мери, у малтене свим филмовима, али као добру илустрацију треба навести то да су се ментори и деца-аутори у филму *Кад су баке биле младе* одлучили за „храбар корак у одрастање, оличено у метафори скидања 'ружичастих наочара' као и у признавање постојања једног другачијег времена које сада одзвања у траговима у облику сећања, фотографија, итд. Друго(ст) старог времена, генерацији *touch* апарата емпиријски је страна и застрашујућа. Ови аутори храбро и смело улазе у истраживање, прихватају се (за њих) новог медиј(ум)а – људског меморијског апарата – и силазе у 'ходнике времена', не би ли сазнали нешто о прошлости генерације која је од њих далеко и то, парадоксално, више идеолошки, него временски.“ У прилог томе да аутори из урбаног окружења другачије посматрају своју свакодневицу говори и филм *Неодговорност и кајање*, „који уобичајену појаву смарања на екскурзији претвара у филмски дискурс са поуком. Главном јунаку је цео свет пао у воду када је схватио да

се на екскурзији неће провести како је замислио, а то је повод ауторима да одрже филмско предавање на тему националног идентитета у Холокаусту“.

Прелазећи на остварења приказана у програмским целинама посвећеним омладинском филму, треба на самом почетку рећи како изражени утицај ментора на рад, циљеве и резултате стваралаца у старијем узрасту представља пре изузетак него правило. С обзиром на то да озбиљним радом на филму превасходно настављају да се баве они који су основне вештине филмске уметности већ савладали (најчешће већ и предочили на некој од претходних ревија), не треба да чуди то што су теме и приступ засновани на – рекло би се – условљеним одговорима на надражаје друштвено-културног окружења, а притом подстакнути непрестаним личним преиспитивањима, карактеристичним за промене у периоду пубертета и ране адолесценције. О томе говоре ставови да су „средњошколци (...) у своје радове унели страхове, жеље и трауме. Искреност је у уметности, а самим тим и у филму, изузетно препоручљива, води ка саморефлексији, преиспитивању а посебно ка аутентичном рукопису. Млади аутори већ препознају да су мучнина и незадовољство увек непресушиви извори инспирације. *Црвено* је на први поглед наставак низа популарних савремених српских филмова, попут *Кли-на* Маје Милош. У оба филма у првом плану је трагедија одрастања деце средње класе у Србији. Али, *Црвено* разбија локал-београдизам српског филма и једну крајње урбану причу поставља у мањи град, где главна јунакиња очајнички жели да буде примећена, па се, природно, користи социјалним мрежама. Доминантне теме су незадовољство собом, жеља за 'моћним' љубавним партнером и одбацавање доступног, као и крајње дисфункционалан однос са родитељима, пријатељима и наравно са самом собом“.

Прерастање ауторитета ментора при индивидуалном стваралачком процесу свакога од аутора треба истовремено сагледавати у ширем контексту, вредносном оквиру савременог, вишеструко транзиционог окружења, па се у омладинском филму овогодишње ревије читује и то да што су аутори филмова самосталнији у обликовању приче и њених порука, то све више бивају условљени тржишним статусом глобалне филмске продукције и његовим мерилима. На једној страни су успешни концепти, па тако филм *Кад сам порасла* „у сасвим другачију свакидашњицу уводи зачудност па се различите појаве могу доживети на многе начине, а гледаоцу је остављено простора да се ушави у филм, допише му значење. Филм је изванредно сликан, поетично постављен, а аутентичан однос двоје главних јунака дочаравају стилизоване појаве које су на прагу света фантастике“, док је на другој страни уметнички контекст према коме „Студио Барака предњачи у продукцијско-визуелном смислу, а њихови филмови су стриктно жанровски. Осим уобичајених хорор/апокалипса тема, појављују се и нове тенденције, као што је комплетно цитирање *Почетка* (*Inception*), mind-game филма Кристофера Нолана. Реч је о филму *Крупни план*, где хотел Сребрнац постаје тврђава из *Почетка*“. Посматрано у односу на „велику“ савремену српску филмску продукцију, већ се на први поглед могу повући паралеле са, додуше, изванредно ретким

но постојећим покушајима да се стави критички печат на време у коме живимо, насупрот остварењима која следе „конфекцијски приступ“ и сигурне путеве до жељених реакција циљних група.

Из свега претходно изложеног могу се извући закључци на основу којих се јасно аргументују мотиви, циљеви и резултати сарадње филмских прегалаца, педагога и етнолога / антрополога. Путем увида у дечје и омладинско стваралаштво једноставно је препознати да су, између осталих тема и структура, најмлађе категорије усмерене ка својој традицији и наслеђу, што се већ стандардно повезује са делокругом етнографије, етнологије и етнографске музеологије, док су млади већ привучени савременим цивилизацијским тренутком и проблемима, који су, опет, интегрисани у истраживања и тумачења данашњих антрополога. Због свега тога, на првом месту за оне већ остварене, али и за будућност планиране циљеве сарадње, треба утврдити, ма колико ограничене, увиде у поље деловања других који се баве изградњом интегритета и, у одређеној мери, идентитета врло осетљивих циљних група – деце и младих. Потом, на основу очигледно плодне сарадње отворен је пут за не мање осетљиво питање тренутног статуса културног окружења, а још ближе – за маргину на којој тренутно опстојава систем заштите и очувања културног наслеђа. Како је сваки резултат који може бити друштвено видљив уједно и једна од карика неопходних у чвршћем ланцу за повезивање различитих домена културног деловања, то су и ревије филмова деце и младих прилика за будуће још чвршће везе између савременог стваралаштва и наслеђа. У том правцу посматрано, чињеница да су сви присутни учесници и ментори 46. Ревиије били, како један од организатора ревије – Владимир Анђелковић – каже, награђени посетом Етнографском музеју и проласком кроз све његове тренутне поставке, уз стручна објашњења кустоса, показује да је очигледно да простора за сарадњу има и да га треба искористити на најбољи начин.

*Марко Стојановић
Страхиња Савић*